

12.2 ZAPISI V CIRILICI ALI V KOMBINACIJI CIRILICE IN LATINICE

V sistemih COBISS, ki uporabljajo cirilico, so lahko bibliografski in normativni zapisi v cirilici, latinici ali v kombinaciji obeh pisav.

Podatki iz bibliografskih virov v jezikih, ki uporabljajo cirilico in latinico, se prenašajo v bibliografske zapise v izvorni pisavi. Podatke v drugih jezikih transliteriramo v latinico.

V sistemih COBISS, v katerih je jezik katalogizacije zapisan izključno v cirilici (npr. bolgarščina, makedonščina), se vnašajo opombe in drugi podatki v cirilici. V sistemih COBISS, v katerih jezik katalogizacije zapisujemo v dveh pisavah (npr. srbsščina), opombe in sorodne podatke v jeziku katalogizacije zapisujemo v isti pisavi kot glavni del bibliografskega opisa.

V bibliografske zapise se vnašajo osebne in predmetne značnice prosto ali pod normativno kontrolo. Pisava prosto vnesenih značnic kot tudi njihovih alternativnih oblik je določena z lokalnimi katalogizacijskimi pravili.

Vnos značnic pod normativno kontrolo poteka preko normativnih zapisov s točkami dostopa v alternativnih pisavah, v cirilici in latinici.

12.2.1 Vnos podatkov

V ustrezna polja lahko besedilne podatke vnašamo v obeh pisavah, v latinici ali cirilici.

V sistemih COBISS, v katerih so osebne značnice zapisane v obeh pisavah, hkrati pa vnos osebnih imen pod normativno kontrolo še ni vzpostavljen, obstaja dogovor o obveznem vnosu osebne značnice tudi v alternativni pisavi v ustrezna polja, in sicer v polja:

- 90X (2. ind. = 1, 3) v latinici
- 90X (2. ind. = 0, 4) v cirilici

Z uporabo metod **Urejanje / Pretvori v latinico** in **Urejanje / Pretvori v srbsko/makedonsko cirilico** lahko programsko pretvorimo vsebino podpolja oz. del vsebine iz cirilice v latinico in obratno (gl. pogl. 7.3.1, točka 4).

Opozorilo:

Ko izberemo vnos v določeni pisavi, moramo poskrbeti za dosledno uporabo vseh znakov te pisave.

*Črke, ki jih na naši tipkovnici ni, poiščemo v oknu **Nabor znakov COBISS**. Če zelenih črk ni v seznamu, jih ne smemo nadomeščati s podobnimi črkami druge pisave!*

Čeprav so kodirani podatki praviloma v latinici, se kode lahko vnašajo tudi v cirilici. Po vnosu v cirilici se koda avtomatsko pretvori v latinico.

Kadar iščemo kode po šifrantu v ločenem oknu, moramo iskalno zahtevo zapisati v pisavi kode ali njene razrešitve.

Opozorilo:

Kode, označene s črkami x, y, w, q, zapisujemo samo v latinici.

12.2.1.1 Vnos v polja pod normativno kontrolo

V sistemu COBISS se v bibliografskem zapisu za vnos značnic v več pisavah uporabljajo ponovljena polja 70X, polja pa so pod normativno kontrolo (gl. pogl. 12.2.1.2).

Splošna navodila za vnos v polja pod normativno kontrolo so opisana v pogl. 7.3.4. V tem poglavju so opisane le posebnosti zaradi uporabe cirilice:

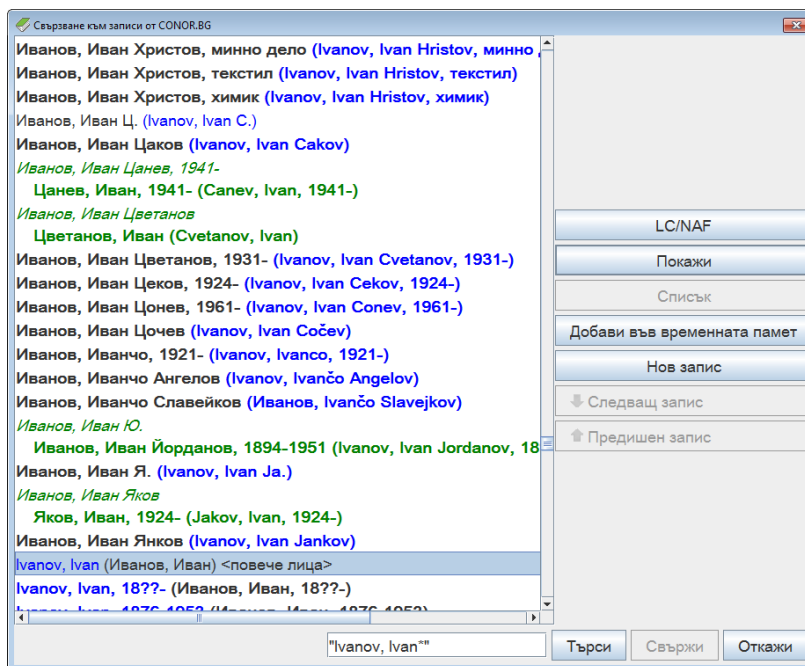
- V podpolju 3 polja za osebno značnico bibliografskega zapisa, kot tudi v vnosnem polju v oknu **Povezovanje z zapisi iz <akronim normativne baze podatkov>** lahko vpišemo iskalno zahtevo v cirilici ali latinici. Na natančnost iskanja vpliva:
 - ali normativni zapis vsebuje alternativne točke dostopa v cirilici in latinici, na kar moramo biti še posebej pozorni pri tujih imenih
 - ali uporabljamo besedno ali frazno iskanje
Besedno iskanje omogoča vnos iskalne zahteve z osnovnimi znaki (npr. Viola König ali Мyp Пейт* *in ne* Viola König ali Мyp Пейт*), medtem ko frazno iskanje zahteva natančen vnos iskalne zahteve z diakritičnimi znaki (npr. "König, Viola" *in ne* "Konig, Viola").

Nasvet:

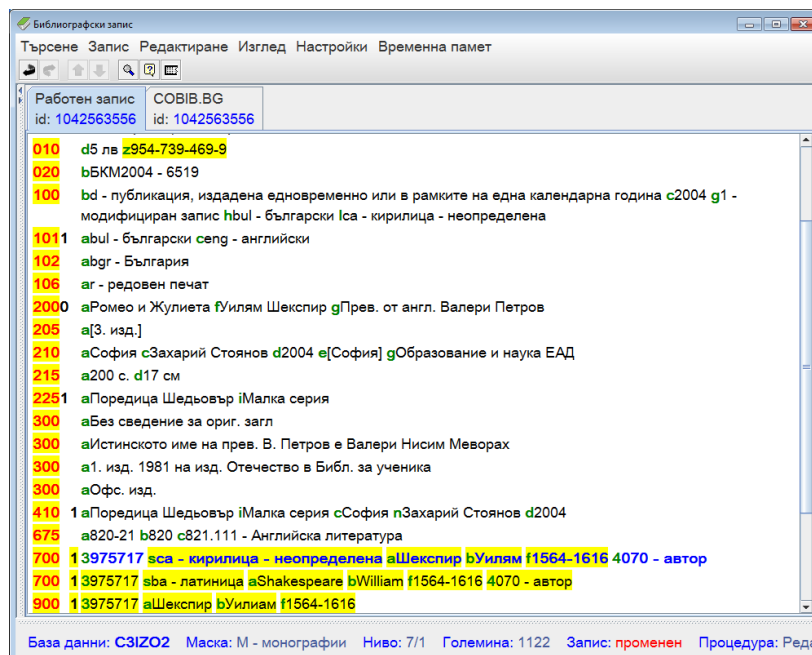
Če po vnosu iskalne zahteve nismo dobili zelenega rezultata, lahko iskanje ponovimo, tako da vpišemo alternativno obliko v drugi pisavi oz. drugo znano obliko imena.

- Seznam osebnih imen iz baze podatkov CONOR.XX se izpiše na naslednji način:
 - **Normativne točke dostopa v alternativnih pisavah** so izpisane skupaj, cirilična oblika v črni barvi, latinična pa v modri. V seznamu so točke dostopa v alternativnih pisavah razvrščene v dveh nizih: najprej po cirilicni abecedi (azbukici) in nato po latinični abecedi.
 - **VARIANTNE TOČKE DOSTOPA** skupaj z dopolnilno informacijo o pripadajoči normativni točki dostopa so izpisane v zeleni barvi.
 - **ALTERNATIVNE TOČKE DOSTOPA V DRUGEM JEZIKU** so izpisane skupaj z dopolnilno informacijo o normativni točki dostopa v zapisu, narejenem v alternativnih pisavah.

Slika 12.2-1: Primer okna za povezovanje z zapisi iz CONOR.BG

- Posebej moramo biti pozorni na normativne točke dostopa, ki so samo v eni pisavi. Pisava izbrane točke dostopa mora ustrezati jeziku in pisavi dela, ki ga katalogiziramo. Vnos neustrezne značnice v bibliografski zapis nam bo preprečila programska kontrola. V tem primeru ponovimo iskanje in dopolnimo normativni zapis v skladu z navodili v pogl. 7.3.4.1, točka 4.
- Po kliku na gumb **Poveži** se v bibliografski zapis prenesejo naslednji podatki:
 - Osebna značnica vzporedno v dveh pisavah, če normativni zapis vsebuje alternativne točke dostopa. Če je v normativnem zapisu normativna točka dostopa samo v eni pisavi, se v bibliografski zapis prenese osebna značnica v eni pisavi.
 - Pisava prve osebne značnice v paru, ki ustreza pisavi glavnega stvarnega naslova v bibliografskem zapisu. Za sisteme COBISS.SR, COBISS.CG in COBISS.RS velja v primeru del, ki so v srbsčini v dveh pisavah, da je na prvem mestu osebna značnica v cirilici.
 - Vse druge točke dostopa iz normativnega zapisa. V sistemu COBISS.BG se točka dostopa v bibliografskem zapisu prenese iz polja 700 v polje 904.

Slika 12.2-2: Primer delovnega bibliografskega zapisa v sistemu COBISS.BG s povezano osebno značnico v alternativnih pisavah

12.2.1.2 Vnos v normativni zapis v alternativnih pisavah

Tudi v strukturi normativnih zapisov lahko obstajajo vzporedna polja za alternativne točke dostopa v dveh pisavah.

Podrobna navodila za delo z normativnimi zapisi so opisana v pogl. 9. Navodila v tem poglavju dopolnjujejo osnovna navodila in so namenjena izključno vodenju podatkov v alternativnih pisavah.

Naslednji postopki se nanašajo na obravnavo alternativnih točk dostopa v procesu kreiranja, urejanja in prevzemanja normativnih zapisov.

Nov zapis kreiramo v oknu **Normativni zapis (CONOR)**.

Postopek

1. Izberemo metodo **Zapis / Kreiraj zapis**.

V urejevalnik se naložijo polja in podpolja izbrane maske za osebna imena (PN), pri čemer je polje 200 ponovljeno.

2. Praviloma izpolnimo obe polji 200.

V prvo polje 200 vpišemo normativno točko dostopa v cirilici, v podpolje 7 pa obvezno vnesemo ustrezno kodo za cirilico. V drugo polje 200 vpišemo normativno točko dostopa v latinici, v podpolje 7 pa obvezno vnesemo kodo za latinico. Normativni zapisi v alternativnih pisavah podpirajo vodenje splošnih katalogov v cirilici in latinici. Zato v prvo polje 200 za avtorje, ki ustvarjajo v ciriličnih jezikih, vnašamo obliko imena v izvirnem jeziku, za avtorje, ki ustvarjajo v latiničnih jezikih, pa fonetično obliko, oblikovano po pravilih fonetizacije v nacionalnem sistemu. V drugo polje 200 vnašamo transliterirano obliko imena v latinici za avtorje, ki ustvarjajo

v ciriličnih jezikih, in obliko imena v izvirnem jeziku za avtorje, ki ustvarjajo v latiničnih jezikih.

Nasvet:

Normativno točko dostopa oblikujemo v obeh pisavah tudi takrat, ko v vzajemni bazi podatkov ni bibliografskih zapisov za dela v alternativni pisavi.

3. Če nimamo podatkov za oblikovanje normativnih točk dostopa v obeh pisavah, izpolnimo samo eno polje 200 (ali v cirilici ali latinici), v podpolje 7 pa obvezno vnesemo ustrezno kodo za pisavo.
4. Variantne točke dostopa vnašamo v polja 400.
Glede na jezik in pisavo bibliografskega vira vnašamo variantne točke dostopa v cirilici ali latinici. Priporočljivo je, da se variantne oblike imen, ki so uporabnikom kataloga splošno znane, vnašajo vzporedno v obeh pisavah. Vnos kode za pisavo ni obvezen.
5. Sorodne točke dostopa vnašamo v polja 500, vzporedno v obeh pisavah.
Ker se sorodne točke dostopa pojavljajo v drugem zapisu kot normativne točke dostopa, je priporočljiv vnos alternativnih oblik.

Če zapis ne vsebuje normativne točke dostopa v alternativni pisavi, ga dopolnimo.

Postopek

1. Izberemo metodo **Zapis / Uredi zapis**.

V urejevalnik se naložijo izpolnjena polja normativnega zapisa s samo enim poljem 200.

2. Dodamo še eno polje 200.

Če imamo pooblastilo CAT_NEWPN, dodamo polje 200 z metodo **Urejanje / Dodaj polje**, v polje pa vnesemo alternativno točko dostopa v drugi pisavi. Iz postopka so izvzeti zapisi, za katere je prevzela odgovornost druga knjižnica.

Če nimamo pooblastila CAT_NEWPN, lahko polje 200 dodamo samo v zapise, ki so bili kreirani v naši knjižnici pod pogojem, da zapisa še ni urejal katalogizator s pooblastilom CAT_NEWPN (uporabniško ime se začne z CONXX:). V nasprotnem primeru se za dopolnitev zapisa obrnemo na katalogizatorja z omenjenim pooblastilom oziroma na redaktorja baze CONOR.

Normativne zapise lahko prevzamemo iz normativne baze podatkov Kongresne knjižnice LC/NAF.

Postopek

1. Izberemo metodo **Iskanje / LC/NAF** ter poiščemo in izberemo zeleni zapis.

Zapis se doda na odložišče zapisov.

2. Izberemo metodo **Zapis / Prevzemi zapis**.

V urejevalnik se naloži zapis iz baze podatkov LC/NAF, ki je po pretvorbi prilagojen za uporabo v bazi podatkov CONOR. Za prevzemanje zapisa potrebujemo pooblastilo CAT_NEWPN.

3. Dodamo še eno polje 200.

Če poznamo alternativno obliko imena v cirilici, dodamo z metodo **Urejanje / Dodaj polje** polje 200, v katerega vnesemo normativno točko dostopa v cirilici. Polje z normativno točko dostopa v cirilici lahko z metodo **Urejanje / Pomakni navzgor** premaknemo pred alternativno točko dostopa v latinici.

4. Istočasno popravimo in dopolnimo še vse druge podatke v zapisu.

Poleg osnovnega normativnega zapisa z alternativnimi točkami dostopa v cirilici in latinici obstajajo v sistemu COBISS.BG še dodatni normativni zapisi za točke dostopa v bolgarščini in ruščini.

Postopek

1. Izberemo metodo **Zapis / Kreiraj zapis**.

V urejevalnik se naložijo polja in podpolja izbrane maske za osebna imena (PN).

2. Izpolnimo polje 200.

V polje 200 vpišemo normativno točko dostopa v bolgarščini ali ruščini, nato pa obvezno vnesemo ustrezno kodo za cirilico v podpolje 7 in kodo za jezik v podpolje 9.

3. Izpolnimo polja 700.

V ponovljena polja 700 vnesemo normativne točke dostopa za isto ime iz osnovnega normativnega zapisa z alternativnimi točkami dostopa v cirilici in latinici. V polja 700 obvezno vnesemo podpolje 3, ki vsebuje številko normativnega zapisa za ime v polju 700, in podpolje 7 z ustrezno kodo za pisavo osnovnega dela točke dostopa.

4. Za izpolnjevanje drugih delov normativnega zapisa upoštevamo osnovna navodila za normativni zapis v alternativnih pisavah.

12.2.2 Iskanje podatkov

Baze podatkov v sistemu COBISS imajo za iskanje zapisov v cirilici in latinici ista iskalna polja oz. iste iskalne indekse.

V polje za vnos iskalne zahteve lahko vpišemo besedilo v latinici ali cirilici, med rezultate iskanja pa se bodo uvrstili zapisi v obeh pisavah. V tujih bazah podatkov, ki niso nameščene na strežniku IZUM (Online katalog Kongresne knjižnice, WorldCat), ta možnost ne obstaja.

12.2.2.1 Bibliografski zapisi

V iskalnikih lokalne in vzajemne bibliografske baze v nacionalnem sistemu COBISS.XX, v mreži COBISS.Net ali v bazi ISSN lahko vpišemo iskalno zahtevo v latinici ali cirilici, z diakritičnimi ali zgolj z osnovnimi znaki.

Kadar želimo iskanje v lokalni ali vzajemni bazi podatkov omejiti samo na eno pisavo, pri "Omejevanje" izberemo vrednost *LAT* ali *CIR* (gl. pogl. 4.1.4).

Nasvet:

V iskalniku odpremo okno **Nabor znakov COBISS** s kombinacijo tipk <Ctrl> + <S>.

Če v iskalnik po bazi podatkov WorldCat vnesemo iskalno zahtevo v cirilici, so rezultati iskanja omejeni le na zapise, ki vsebujejo vzporedne podatke v cirilici. V iskalnik Online kataloga Kongresne knjižnice vnašamo iskalno zahtevo v latinici.

S funkcijo *pregled pojmov* – ikona (gl. pogl. 4.4) se odpre abecedni seznam pojmov izključno v latinici. Kljub temu lahko vpišemo iskalno zahtevo tudi v cirilici.

Postopek iskanja bibliografskih zapisov je opisan v pogl. 4.

12.2.2.2 Normativni zapisi

V sistemu COBISS iščemo normativne zapise v bazah podatkov CONOR.XX in LC/NAF.

Pri iskanju v bazi podatkov CONOR.XX lahko vnesemo iskalno zahtevo v latinici ali cirilici. Na rezultat iskanja vpliva naslednje:

- ali normativni zapis vsebuje alternativne točke dostopa v obeh pisavah
- ali se alternativne točke dostopa med seboj razlikujejo le po pisavi ali pa tudi po obliki imena

Pri iskanju v bazi podatkov CONOR.XX moramo iskalno zahtevo po točkah dostopa za osebna imena vnesti z diakritičnimi znaki.

Postopek iskanja normativnih zapisov je opisan v pogl. 9.2.

12.2.3 Prezemanje in urejanje bibliografskih zapisov v sistemih COBISS.SR in COBISS.CG

Opozorilo:

Poglavje je namenjeno sistemoma COBISS.SR, COBISS.CG in deloma tudi sistemu COBISS.RS, dokler še ni izveden prehod na katalogizacijo z normativno kontrolo!

Vzajemna katalogizacija v nacionalnih sistemih COBISS.SR in COBISS.CG je zahtevnejša zaradi uporabe različnih pisav v bibliografskih zapisih za osebne in predmetne značnice. Do sedaj so univerzitetne in specialne knjižnice vzdrževale različne latinične kataloge, nacionalna, splošne in šolske knjižnice pa so vzdrževale cirilične kataloge (z izjemo osnovnega latiničnega kataloga tujih knjig v latiničnih jezikih) in ta praksa se je ohranila tudi v elektronskih katalogih (OPAC). Prezemanje takšnih bibliografskih zapisov iz vzajemne v lokalno bazo podatkov je zahtevalo ročno prilagajanje podatkov v zapisih, zato so že v programski opremi COBISS2 obstajala pravila za prikazovanje bibliografskih zapisov v dveh pisavah kot tudi programska podpora za zamenjavo alternativnih osebnih značnic. Pravila so opisana v priložniku *COMARC/B, dodatek D*.

V COBISS3/Katalogizaciji se pisava bibliografskih podatkov prikazuje glede na:

- vnos podatkov v izvorni pisavi (cirilica in latinica)
- normativno kontrolo preko normativnih zapisov z alternativnimi točkami dostopa (za osebna imena)

Glede na to, da je prehod na normativno kontrolo podatkov v alternativnih pisavah časovno zahteven proces, je v COBISS3/Katalogizaciji pri zamenjavi pisave značnic v lokalnih bibliografskih bazah podatkov katalogizatorjem omogočeno naslednje:

- programsko usklajevanje alternativnih osebnih značnic in pisav osebnih značnic
- delno programsko usklajevanje pisav predmetnih in korporativnih značnic (polja 6XX, 7XX in 9XX)
- metodi **Urejanje / Pretvori v latinico** in **Urejanje / Pretvori v srbsko/makedonsko cirilico**
- metode kopiranja polja, podpolja in besedila kot tudi metoda posebnega lepljenja za prenos večjega števila podatkov iz enega bibliografskega zapisa v drugega ali znotraj istega bibliografskega zapisa

Pogoji za programsko pretvorbo pisav, s katerimi so zapisane značnice v lokalni bibliografski bazi podatkov, so:

- jezik katalogizacije je srbsčina (100h = "srp")

- pisava jezika katalogizacije v lokalni bazi podatkov se mora razlikovati od pisave jezika katalogizacije v bibliografskem zapisu v vzajemni bazi podatkov (0017 ≠ 0017)

Pogoj za programsko usklajevanje parov alternativnih osebnih značnic pa je:

- prisotnost variantne oblike osebnega imena v bibliografskem zapisu, ki je pravilno označen kot alternativna značnica v latinici (polja 90X, 2. ind. = 0, 3) oziroma v cirilici (polja 90X, 2. ind. = 1, 4)

Pod temi navedenimi pogoji se z izbiro metode **Zapis / Prevzemi zapis** programsko uskladijo pisave vseh značnic, ko se v urejevalnik prenesejo bibliografski podatki iz vzajemne baze podatkov, medtem ko se z izbiro metode **Zapis / Uredi zapis** programsko uskladi le pisava osebnih in korporativnih značnic, ko se v urejevalnik prenesejo predmetne značnice iz verzije zapisa v lokalni bazi podatkov.

Opozorilo:

Pri prevzemanju zapisa iz baze podatkov WorldCat moramo obvezno ročno vpisati kodo za pisavo jezika katalogizacije (podpolje 0017). Če smo prevzeli zapis v cirilici, moramo iz latinice v cirilico pretvoriti tudi pisavo programsko prevedenih opomb in drugih podatkov v jeziku katalogizacije.

Obe zahtevi sta posledica katalogizacijske prakse, ki obstaja samo v sistemih, kjer je jezik katalogizacije v dveh pisavah.

12.2.3.1 Lokalne baze podatkov nacionalnih in splošnih knjižnic

Če so izpolnjeni splošni pogoji, opisani v pogl. 12.2.3, poteka programsko usklajevanje pisav za značnico drugače v primeru bibliografskega zapisa, ki je bil kreiran v COBISS2/Katalogizaciji, a še ni bil redigiran v COBISS3/Katalogizaciji (oznaka KAT2), in zapisa, ki je bil kreiran in redigiran v COBISS3/Katalogizaciji.

Za zapis, ki je bil kreiran v COBISS2/Katalogizaciji, velja naslednje:

- Ko je glavni stvarni naslov v **cirilici** (1001 = "c*"), velja programska pretvorba besedila iz latinice v cirilico za **vse značnice** (polja 503, 6XX, 7XX in 9XX). Katalogizator mora preveriti in po potrebi ročno popraviti ali zamenjati:
 - alternativne oblike korporativnih in predmetnih značnic (povezana polja 60X in 96X ter 71X in 91X)
 - predmetne značnice, ki vsebujejo tuje besede (polja 6XX)
 - prosto oblikovane predmetne oznake s kodo za angleški jezik (polje 610)
 - variantne oblike osebnih značnic, ki morajo biti v pisavi, ki se razlikuje od pisave normativne oblike (polja 90X, 2. ind. = 9)
- Ko je glavni stvarni naslov v **latinici** (1001 = "ba"), velja programska pretvorba besedila iz latinice v cirilico za **osebne in korporativne**

značnice (polja 503, 7XX in 9XX), vendar se *ne nanaša na predmetne značnice* (polja 6XX). Katalogizator mora preveriti in po potrebi ročno popraviti ali zamenjati:

- predmetne značnice (polja 60X, 96X in 610)
- alternativne oblike korporativnih značnic (povezana polja 71X in 91X)
- variantne oblike osebnih značnic, ki morajo biti v pisavi, ki se razlikuje od pisave normativne oblike (polja 90X, 2. ind. = 9)

Opozorilo:

Če je na začetku polja za predmetno značnico vnesena kontrolna oznaka za pisavo, bo s tem določena pisava predmetnih značnic tudi po prevzemanju v lokalno bazo podatkov knjižnice!

Ne glede na pisavo glavnega stvarnega naslova (100l = "c*" ali 100l = "ba") velja za zapis, ki je bil kreiran v segmentu COBISS3/Katalogizacija, naslednje:

- Programska pretvorba se nanaša na **osebne in korporativne značnice** (polja 503, 6XX, 7XX in 9XX), vendar se *ne nanaša na predmetne značnice*. Katalogizator mora preveriti in po potrebi ročno popraviti ali zamenjati:
 - predmetne značnice (polja 60X, 96X in 610)
 - alternativne oblike korporativnih značnic (povezana polja 71X in 91X)

Opozorilo:

Pri urejanju zapisa se v urejevalnik prenesejo lokalna polja za vsebinski opis, druga polja pa iz zapisa v vzajemni bazi podatkov. Katalogizator mora pri urejanju zapisa preveriti osebne in korporativne značnice ter njihove variantne oblike.

12.2.3.2 Lokalne baze podatkov univerzitetnih in specialnih knjižnic

Če so izpolnjeni splošni pogoji, opisani v pogl. 12.2.3, velja za zapis, ki je bil kreiran v COBISS2/Katalogizaciji in še ni bil redigiran v COBISS3/Katalogizaciji (oznaka KAT2), naslednje:

- Ne glede na jezik in pisavo glavnega stvarnega naslova (100l = "c*" ali 100l = "ba"), se programska pretvorba besedila iz cirilice v latinico nanaša na vsa polja 503, 6XX, 7XX in 9XX. Katalogizator mora preveriti in po potrebi ročno popraviti ali zamenjati:
 - alternativne oblike korporativnih in predmetnih značnic
 - polja 90X, 2. ind. = 9, če mora biti variantna oblika imena v pisavi, ki je drugačna od pisave v poljih 70X

Opozorilo:

Za opozorilo glede kontrolne oznake za pisavo v zapisih, ki so označeni s KAT2, kot tudi za opozorilo glede urejanja zapisa gl. pogl. 12.2.3.1.

Za zapis, ki je bil kreiran v COBISS3/Katalogizaciji, velja naslednje:

- Ne glede na jezik in pisavo glavnega stvarnega naslova (1001 = "c*" ali 1001 = "ba"), se programska pretvorba besedila iz cirilice v latinico nanaša na vsa polja 503, 7XX in 9XX. Katalogizator mora preveriti in po potrebi ročno popraviti ali zamenjati:
 - pisavo v poljih 60X, 96X in 610 ter alternativne predmetne značnice
 - alternativne korporativne značnice